

GLOSE IN KOMENTARJI

OB ZADNJEM KOROŠKEM ZAPLETU

(Nekaj kronologije in dokumentacije)

Dejstvo, da v spodnjem delu Koroške obstaja poleg nemške večine slovenska manjšina, je v prvi vrsti človečansko vprašanje, drugič kulturni faktor in šele tretjič državno politični problem. Ker se pretežni del slovenske manjšine opedeljuje za Avstrijo, obstaja državopolitični problem samo toliko, kolikor je treba nuditi zakonske zaščitne ukrepe za manjšino, kakor jih obvezno zahteva tudi državna pogodba s svojim 7. členom. Manjšinska zaščita pa nikakor ni koroška posebnost in tudi ne šikana partnerjev državne pogodbe, marveč je običajna po vsem svetu, kjer žive manjšine... Na področju, kjer se povezujejo različni kulturni krogi, ki se ne samo stikajo, marveč celo — kakor na koroškem jugu — segajo drug v drugega, nastaja logično čisto posebno kulturno vzdušje, kateremu se duhovni estet noče odpovedati, ker vidi v pozitivnem tekmovanju in vzajemnem kulturnem oplajanju tudi politično konstruktiven element, ki nas vodi čez večkrat razdvajajočo in često samovoljno državno mejo v lepši prostor človeške skupnosti. Kulturno življenje Koroške bi bilo drugačno, toda gotovo ne boljše, če se v njegovem malem prostoru ne bi srečali različni kulturi...

Od koroškega šolskega zakona pričakujemo rešitev, ki od nemške večine v deželi ne bo zahtevala nič *nelogičnega* in *nepravičnega*, ki pa bo tudi manjšini, za katero se vendar v prvi vrsti zakon ustvarja, posredovala občutek pravičnega postopanja in bo krepila njeno opredelitev za Avstrijo. Iz zakona mora dihati toleranca, saj nas je edina vredna. Zavoljo nekaterih razgretih glav pri ljudski stranki in zavoljo ljudi, naščevanih v nasprotju z duhom časa, ne moremo dopustiti, da bi nam pozneje lahko kdo očital, da smo danes ob reševanju manjšinskega vprašanja zagrešili kulturno sramoto (Iz uvodnika socialističnega glasila za Koroško »Die Neue Zeit«, 22. maja 1958).

Zakonsko izvajanje zaščite za slovensko manjšino na Koroškem na osnovi določil 7. člena avstrijske državne pogodbe z dne 15. maja 1955 je po vsem videzu prišlo v odločilno fazo. Za dosedanji razvoj pripravljanja manjšinske izvedbene zakonodaje je značilno predvsem dvoje:

državni in odgovorni politični faktorji se svoje naloge niso lotili z vidika 7. člena kot celote, marveč so vso svojo pozornost osredotočili na odstavek tega člena, ki govori o manjšinskih pravicah na šolskem področju (v načrtu je tudi delna zakonska obdelava odstavka o slovenščini kot drugem uradnem jeziku, namreč o slovenščini na sodiščih, vendar je tudi to vprašanje v praksi stopilo čisto v ozadje);

obe vladni stranki kakor tudi izvenladna meščanska nemško nacionalistična »svobodnjaška stranka« (Freiheitliche Partei — FPÖ) so si na področju manjšinskega šolstva edine, da je kot paktirani zakon še danes veljavna šolska uredba z dne 3. oktobra 1945 o ustanovitvi dvojezičnega obveznega šolstva v južnem delu Koroške (kratko: sedanji zakon), zastarela in neprimerna kot osnova za izvedbo določil 7. člena.

Kakšen naj bo novi manjšinski šolski zakon za Koroško, ki je deloma že prejudiciran z ustanovitvijo čiste manjšinske slovenske realne gimnazije v Celovcu jeseni 1957, o tem so med vladnima strankama glede nekaterih vprašanj še znatne razlike. Katera so ta vprašanja in razvoj teh razlik v zadnjem obdobju, to naj na kratko prikaže naš sestavek.

Predvsem je mogoče te razlike razdeliti v dve skupini: v prvo razlike stvarnega, vsebinskega značaja glede posameznih določb pripravljane manjšinske

šinskega šolskega zakona, v drugo pa razlike političnega značaja, glede metod, duha in končnega namena obravnavanja šolskega vprašanja na Koroškem.

Dne 10. septembra 1957 je avstrijska zvezna vlada odobrila načrt prosvetnega ministra Drimmla za novi manjšinski šolski zakon na Koroškem in ga predložila parlamentu v obravnavo. Novi zakonski načrt (Drimmelov načrt) je zasnovan na povsem nasprotnih načelih kot sedanji zakon. Kakor je znano, sedanji zakon upošteva obstoj slovenskega prebivalstva na določenem ozemlju, katero sam opiše, in za to ozemlje predpisuje javne dvojezične obvezne šole. To pomeni, da je pouk v prvih treh stopnjah, ne glede na izjavo staršev o materinščini oziroma narodnostni pripadnosti učenca, za otroke obeh jezikov skupen, in sicer pol nemški, pol slovenski. Od četrtega šolskega leta dalje je celoten pouk nemški, slovenščina je obvezen učni predmet najprej štiri, nato pa tri ure na teden do konca šolske obveznosti, t. j. tudi v glavnih (meščanskih) šolah in na nižjih stopnjah srednjih šol. Sedanji zakon, katerega so spočetka odobrile in priporočale vse avstrijske stranke, je preprečil, da bi osnovna šola po vojni postala znova torišče germanizacijskih prizadevanj, spremljanih z izsiljevanjem vsakoletnega plebiscitarnega izjavljanja (bolje: zatajevanja) otrokove materinščine ob vpisu v šolo. Ali kakor je pojasnil namestnik deželnega glavarja Hans Ferlitsch (ÖVP) 28. januarja 1947 na svečani seji deželnega zbora: "...ne sprašujemo otroka, ali je nemški ali slovenski, marveč zahtevamo, da se vsak učenec nauči obeh jezikov. Prepričani smo, da je to v korist narodov, ki prebivata v naši deželi." S tem je zagotovljena vsaj najosnovnejša vzgoja v materinščini vsem slovenskim otrokom na področju, kjer že od nekdaj žive Slovenci, otrokom z nemško materinščino na tem področju pa je zagotovljeno isto to in še več (od 7640 učnih ur osnovnega šolanja odpade na slovenske učne ure 1880, na nemške pa 5760), a vsem skupaj je dana možnost, da z vzajemnim spoznavanjem kulturne dediščine obeh narodov zažive v novem duhu mednarodnega sožitja. Sedanji zakon torej izhaja v osnovi s stališča upoštevanja interesov in pravic slovenskega prebivalstva kot celote in ohranitve tega prebivalstva na sedanjem pododetovanem ozemlju. Prav zaradi tega lahko izpolnjuje tudi višje zahteve mirnega in pozitivnega mednarodnega zблиževanja.

Znano je, da je sedanji zakon v dvanajstletni praktični preizkušnji pokazal svojo primernost. Zaradi tega ga vse huje napadajo vsi tisti, ki se zaradi socialne opredeljenosti ali politične tradicije ne morejo vzdržati boja proti obstoju in enakopravnosti slovenske manjšine in ki se še prav posebej nočejo odreči nacionalistične demagogije kot sredstva političnega boja za oblast v deželi. Pod pritiskom teh sil, ki so sprva javno nastopale v glavnem preko organizacij obeh meščanskih političnih strank (ÖVP in FPÖ), po sklenitvi državne pogodbe pa so obnovile še celo vrsto tradicionalnih specializiranih protislovenskih organizacij (Kärntner Schulverein-Südmark, Kärntner Abwehrkämpferbund, Kärntner Landsmannschaft, Kärntner Heimatdienst, Alpenländischer Kulturverband itd), je že leta 1953 prišlo do poskusa, reformirati sedanji zakon. Spričo odpora Socialistične stranke, ki ni čutila potrebe po spreminjanju sedanjega zakona, so se reformni načrti gibal v glavnem še v okviru načel sedanjega zakona kljub zahtevam meščanskih strank po uveljavitvi pravice staršev, izbirati učni jezik oziroma sprejemati slovenščino kot predmet. V reformnih načrtih je še veljalo načelo dvojezičnega pouka v nižjih treh razredih, obveznost slovenščine kot predmeta v višjih razredih

pa je bila omajana. Princip ozemlja z dvojezičnimi šolami je še ostal, a bistveno okrnjen s tem, da bi bilo to ozemlje po vsakem ljudskem štetju znova določeno na osnovi podatkov o občevalnem jeziku prebivalstva (prva varianta), oziroma močno skrženo na podlagi ljudskega štetja iz leta 1951 (druga varianta). Reformni načrti so še upoštevali slovensko manjšino kot interesno skupnost, ki je objektivno dana na osnovi ljudskega štetja, in sicer tako, da so k manjšini šteli vse tiste, ki so kot svoj občevalni jezik navedli slovenski ali »windisch« v kateri koli od devetih možnih kombinacij (Kärntner Landeszeitung, 18. XII. 1953). Ni bilo govora o kakem tajnem ali javnem izpraševanju prebivalstva o pripadnosti k slovenski manjšini. Dunajska vlada je 18. januarja 1955 te načrte zavrnila kot »nepriporočljive z državopolitičnega stališča«.

Novi, Drimmlov načrt, ki jemlje za povod določbe 7. člena avstrijske državne pogodbe, pa izhaja iz čisto drugačnih načel, čeprav so koroški Slovenci v skupni spomenici avstrijski zvezni vladi dne 11. oktobra 1955 in še ob drugih priložnostih naglašali, da je za osnovo izvajanja določil državne pogodbe treba vzeti sedanji šolski zakon. Drimmlov načrt zavrača načelo enotne šole na dvojezičnem ozemlju in uvaja kot pravilo splošno avstrijsko ljudsko in glavno šolo z nemškim učnim jezikom, poleg nje pa dopušča možnost manjšinskih ljudskih in glavnih šol, »kolikor je to le mogoče«. Kot posebno koncesijo predvideva možnost, da te manjšinske šole ne bi morale biti čisto slovenske, marveč bi se mogle organizirati dvojezično po vzorcu sedanjih dvojezičnih šol. Na nemških ljudskih in glavnih šolah bi bil možen pouk slovensčine kot neobveznega predmeta, če bi se zanj prijavilo vsaj 15 učencev. Drimmlov načrt zavrača tudi priznanje obstoja slovenske manjšine kot objektivno dane interesne skupnosti ljudi slovenskega etničnega izvora in reducira pojem slovenske manjšine takole: »Kot slovensko manjšino je treba razumeti tiste avstrijske državljane, ki se zanj opredelijo. Opredefitev za manjšino se ne sme uradno niti preverjati niti izpodbijati.« Torej subjektivni princip ugotavljanja narodnostne pripadnosti v najčistejši obliki, ki sprejema in sankcionira ne samo tisto, kar so za raznarodovanje koroških Slovencev zagrešile habsburška monarhija, prva avstrijska republika in nacistična Nemčija, marveč omogoča v prid obrniti tudi vse tisto, kar so že v povojnih letih dosegli nacionalistični krogi z nenehnim in neznosnim posiljevanjem javnega mnenja o delitvi nenemškega prebivalstva Koroške na iredentistične, Avstriji sovražne »nacionalne« Slovence (ne glede na ideološko usmerjenost) in na »domovini zveste« in nemški kulturi in seveda nemški šoli privržene »Windische«. Drimmlov načrt kajpak tudi zavrača vsako teritorialno fiksiranje področja, na katerem naj bi delovale manjšinske šole. Deželni zakonodajci prepušča določitev krajev, v katerih naj bi bile ustanovljene manjšinske šole. Določa ustanovitev manjšinske realne gimnazije v Celoveu, način vzgoje učiteljskega naraščaja za manjšinske šole, nadzorstvo nad poukom na manjšinskih šolah itd., o čemer pa tukaj ne bomo podrobneje razpravljali, ker to, kolikor je znano, ni sporno vprašanje med vladnima strankama.

Proti takemu načinu »izvajanja« manjšinskih določb državne pogodbe niso protestirali samo koroški Slovenci kot neposredno prizadeti. Tudi Jugoslavija kot zainteresirana država je opozorila avstrijsko vlado na neprijemnost in škodljivost Drimmlovega načrta. V časopisni polemiki so listi obeh

vladnih strank zavračali kritiko na razne načine. »Volkszeitung«, glasilo koroške ÖVP, je 26. septembra 1958 obsodilo sedanji šolski zakon kot povzročitelja nacionalnega nemira, sporov in jeze, zatrjujoč, da na Koroškem ni strnjenegega ozemlja, na katerem bi prebivala slovenska manjšina, odklanjajoč kakršno koli obveznost slovenskega pouka tako za pripadnike manjšine kot za pripadnike večine, in proglašajoč absolutno suverenost staršev. Štajersko glasilo ÖVP »Südost-Tagespost« je 25. septembra 1958 čisto odkrito povedalo, v čem vidijo nemški nacionalisti prednost pravice staršev: »Lahko namreč domnevamo, da bodo tudi številni pripadniki slovenske manjšine na Koroškem poslali svoje otroke v nemške šole zaradi premisleka, da jim bo znanje nemščine kasneje odpiralo mnogo širše možnosti udejstvovanja kot pa znanje slovenščine.« Koroško socialistično glasilo »Die Neue Zeit« se je 25. septembra zadovoljilo z ugotovitvijo, da Drimmlov »zakonski načrt popolnoma zadovoljuje njene (t. j. Koroške) prave šolske potrebe.« Medtem pa se je štajersko glasilo SPÖ »Neue Zeit« 26. septembra potrudilo Drimmlov načrt tudi teoretično utemeljiti z dokazovanjem, da jezikovna pripadnost ne odloča o pripadnosti k manjšini: »Imamo slovensko govoreče Korošce, ki ne želijo biti Jugoslovani, temveč Avstrijci, ki se niti ne čutijo kot pripadnike slovenske narodnostne manjšine, marveč kot sinovi in hčere ene dežele, prav tako kot imamo nemško govoreče ljudi, ki se nacionalno čutijo Francoze, Švicarje, Belgijce ali Luksemburžane. Jezik sam ne odloča. Tega pa v Beogradu nočejo priznati. Tam se boje svobodnega priznanja svobodnih, v demokraciji živčih ljudi, ki o pripadnosti k nacionalni, rasni (!) ali konfesionalni skupnosti svobodno odločajo in katerih odločitev je v skupnosti tudi absolutno spoštovana.«

Kljub tej navidezni enotnosti se je že takoj spočetka pokazalo, da so med obema vladnima strankama znatne razlike glede razlaganja Drimmlovega načrta. Predvsem so se pokazale razlike v vprašanju, kako naj dežela določi kraje, v katerih bi bilo treba ustanoviti manjšinske šole in kakšne vrste naj bodo te šole (dvojezične ali slovenske). Drimmlov zakon je to vprašanje puščal odprto. »Socialisti so mnenja,« je izjavil deželni glavar Wedenig, »da je treba prebivalstvo v tem vprašanju zaslišati. Nikakor pa se to ne more zgoditi po sistemu anketiranja staršev... Socialisti se zavzemajo za anketiranje vseh volilnih upravičencev občin ali šolskih okolišev, ležečih na jezikovno mešanem ozemlju« (Die Neue Zeit, 29. IX. 1957). V isti številki tega časopisa je glavni urednik Brantl problematiko anketiranja še podrobneje razglabljal: »...anketiranje zgolj staršev bi bilo nerealistično in neprijetno, kajti, če bi hotelo biti pravično, bi se moralo ponavljati vsako leto. Ali in v kakšnem okviru bi plebiscit v dvojezičnih občinah bil mogoč, to sedaj preučujejo ustavni pravniki, kajti zvezna ustava določa tukaj sorazmerno ozke meje. Prav tako bo najbrž prišlo še do dolgih razprav o tem, pri kakšnem deležu slovensko govorečih v neki občini naj bo ustanovljena lastna slovenska ali dvojezična šola. Stališča gredo od 50 do 20 odstotkov... Dunajski načrt neovrgljivo postavlja princip: noben otrok ne sme biti proti volji svojih vzgojnih upravičencev prisiljen hoditi v šolo, katere učni jezik ni njegova materinščina.« Klub poslancev FPÖ v koroškem deželnem zboru je v zvezi z Drimmlovim zakonom odklonil vsakršno ureditev odprtih vprašanj po upravni poti brez uporabe primernih podatkov in kot način ugotavljanja manjšine zahteval splošni referendum, tako da je koroško socialistično glasilo ugotovilo: »S tem se je koroška FPÖ v šolskem vprašanju močno

približala stališču socialistov... Ta čas se drži samo še koroška ÖVP nerealističnega stališča, naj o šolskem vprašanju odločajo samo starši... Nekateri krogi v ljudski stranki pa se že sedaj nagibajo k temu, da bi to stališče opustili in se prav tako zavzemajo za edino demokratično obliko ljudskega referendumu» (Die Neue Zeit, 4. X. 1957).

Po vsem, kar je bilo objavljenega, je bilo tedaj videti, da sta vladni stranki sporazumni v vseh osnovnih vprašanjih novega manjšinskega šolskega zakona, različnega mnenja sta bili samo glede načina ugotavljanja »potrebe« po manjšinskih šolah, s splošnim referendumom (SPÖ) ali z anketiranjem staršev (ÖVP), glede najmanjšega potrebnega odstotka manjšine za ustanovitev manjšinske šole (50—20 odstotkov) in glede finansiranja novega sistema (zveza ali dežela). Vsa ta vprašanja bi po določbah Drimmlovega načrta sodila v pristojnost dežele, razen zadnjega. Čeprav torej po vsem videzu ni bilo pomembnejših ovir za hiter sprejem Drimmlovega zakona v parlamentu, se to ni zgodilo. Kako je v nadaljnjih mesecih potekalo obravnavanje Drimmlovega načrta v šolskem odboru parlamenta, njegovem posebnem pododboru, v ožjem odboru obeh vladnih strank še ni mogoče prikazati, ker je vse to delo bilo tajno. Le malo glasov o njem je prišlo v javnost. Omenimo pa naj v časovnem vrstnem redu nekaj dogodkov, ki so spremljali obravnavanje Drimmlovega načrta in nanj vplivali.

Dne 29. septembra so predstavniki slovenske in hrvaške manjšine sklenili skupno protestno spomenico zvezni vladi, v kateri so izrazili vznemirjenje zaradi neupoštevanja predlogov manjšin v zakonskih osnutkih in zahtevali, naj te osnutke vlada pošlje tudi njim v oceno. Zaporedni napadi na dijake novoodprte slovenske realne gimnazije, pretepanje teh otrok na celovškem javnem trgu, ki ga je preprečila šele stalna policijska straža, razbijanje dvojezičnih napisov, vse to je tudi na Dunaju povzročilo mučen vtis in primerjave z Little Rockom. 18. novembra je skupna delegacija koroških Slovencev intervenirala pri zvezni vladi in dosegla obljubo, da bodo tudi predstavnike manjšine vprašali za mnenje o zakonskih načrtih. Naslednjega dne je zvezna vlada o tem sprejela poročilo vicekanclerja Pittermanna. 24. novembra sta na kongresu SPÖ v Salzburgu o vprašanju slovenske manjšine na Koroškem govorila vicekancler Pittermann in deželni glavar Wedenig; oba sta se zavzela za demokratično spoštovanje naravnih pravic manjšine in za rešitev, ki bo v skladu z njeno izpričano lojalnostjo. 15. decembra sta slovenska predstavnika razložila članom šolskega in pravnega pododbora parlamenta stališče koroških Slovencev k vladnima zakonskima osnutkoma. Sklenjeno je bilo, da koroški Slovenci svoje stališče in svoje predloge za sporazumno rešitev še pismeno formulirajo. To je bilo storjeno 21. januarja 1958. Po poročilu »Našega tednika-Kronike« (25. I. 1958) je predlog odločno zavrnil reševanje manjšinskih vprašanj na osnovi kakršnega koli glasovanja, ker bi to bil poskus večinskega naroda, otestiti se prevzetih obveznosti, in bi s tem bili kršeni ustava in državna pogodba. Dvojezično ozemlje je kot objektivno dejstvo upoštevano že v besedilu državne pogodbe, opisano pa je od leta 1945 v sedanjem zakonu o dvojezičnih šolah. Še naprej naj v glavnem ostanejo ohranjene obvezne splošne dvojezične šole na tem ozemlju; ker pa jezikovne razmere dejansko niso povsod na tem ozemlju enake, naj se v nekaterih določenih šolskih okoliših uvede namesto dvo-

jezične šole nemška šola z obveznim poukom slovenščine. Za vse to ozemlje je slovenščina dodatno k nemščini upravni sodni jezik in zaradi tega morajo imeti vsi otroci priložnost, da se že v šoli naučijo obeh deželnih jezikov. — 29. januarja je bil ustanovljen parlamentarni pododbor za vprašanje koroškega manjšinskega šolstva. Takoj po konstituiranju je sprejel predstavnik »Zveze koroških vindišarjev« (ta groteskna organizacija, ki obstaja samo v vrhu, je bila ustanovljena spomladi 1957 z edinim namenom paralizirati zahteve koroških Slovencev) pod vodstvom deželnega poslanca ÖVP Valentina Einspielerja. Zastopniki »vindišarjev« so izjavili, da se ne prištevajo k manjšini in zahtevali brezpogojno sprejetje načela subjektivnega javnega opredeljevanja kot edinega merila za pripadnost k manjšini.

Vtem ko je nacionalistični tisk v celoti zavračal predloge koroških Slovencev, je delo parlamentarnega pododbora popolnoma zastalo. Celotno vprašanje manjšinskega šolstva sta ÖVP in FPÖ, poudarjajoč geslo pravice staršev v nasprotju z dvojezično šolo, do skrajnosti izkoriščali v boju proti SPÖ ob občinskih volitvah 2. marca na Koroškem. Toda SPÖ je prav na ozemlju dvojezičnih šol doživela izreden uspeh: Od 60 občin tega področja jih je 42 postavilo socialističnega župana, delež, kakor nikjer drugje. Skoraj polovica vseh novih socialističnih glasov (2536) je bila dobljena na dvojezičnem področju, ki obsega komaj dobro četrtino vseh koroških občin in ki je izrazito podeželskega značaja. V velikovškem, domala čisto dvojezičnem okraju, jih je od 20 občin 16 postavilo socialističnega župana. Dokaz, da prebivalstvo tega ozemlja v svoji veliki večini ni zainteresirano za protislovensko nacionalistično gonjo, nasprotno, da tem raje glasujejo za SPÖ, ker jo povezuje z duhom narodnostne strpnosti. Do takšnega zaključka je, čeprav le mimogrede, prišlo tudi koroško socialistično glasilo, ki je zavrnilo politično demagogijo Ljudske stranke v šolskem vprašanju: »Izkušnje preteklosti v tem vprašanju in njegovega političnega učinka bi morale Ljudski stranki vendar že dopovedati, da ji njeno zadevno zadržanje nikakor ni prineslo dobička. Rezultati volitev na prizadetem ozemlju dokazujejo prav nasprotno!« (Die Neue Zeit, 29. IV. 1958).

Vmes je prišla rzsodba Ustavnega sodišča na Dunaju 19. marca 1958, objavljena v začetku maja, ki je na vprašanje koroške deželne vlade zanimalo pristojnost dežele, da bi z deželnim zakonom izvedla referendum o pripadnosti k manjšini. To vprašanje, kakor sploh vse manjšinsko pravo, sodi v izključno kompetenco zveze. Rzsodba Ustavnega sodišča je tudi s formalne strani zahtevala revizijo Drimmlovega načrta. V okviru splošnih koalicijskih pogajanj za poravnavo spornih vprašanj med vladnima strankama je poseben najožji odbor predstavnikov obeh strank 7. maja ponovno razpravljaj o koroškem šolskem zakonu. O tem sestanku je poročala samo koroška ÖVP: »Pri včerajšnjih pogovorih odbora dveh strank v parlamentu se je pokazal globok prepad med stališči. SPÖ ... se je namreč postavila na stališče, da bi ločene šole zanesle nemir v deželo ... Socialisti so se izrekli proti pravici staršev in zastopali mnenje, da državna pogodba zagotavlja manjšinam pravico do osnovnega pouka ... Ta pravica pa da je že dana s sedanjim stanjem, torej z obveznim poukom v nemškem in slovenskem jeziku ... Zaradi stališča SPÖ ni prišlo na seji do nobenega zaključka« (Volkszeitung, 9. V. 1958). K temu poročilu dolgo ni bilo s socialistične strani nobenega komentarja. Zato pa je mesec dni pozneje, 6. junija, socialistični

poslanec Hans Herke povedal, da je odbor obeh strank sporazumno izdelal predlog za novo ureditev manjšinskega šolstva, katerega osnova bi bil referendum za ugotavljanje manjšine v 62 občinah, v katerih so po sedanjem zakonu določene dvojezične šole (Die Neue Zeit, 8. VI. 1958). O sporazumu je poročal tudi list Katoliške akcije »Kleine Zeitung« (11. VI. 1958) in vrhu tega še povedal, da je bil dosežen sporazum, da je treba še pred sprejetjem novega šolskega zakona z začasnim zakonom bistveno spremeniti določbe sedanjega zakona, in sicer v smislu odprave obveznosti slovenščine v višjih razredih in obveznosti redovanja iz slovenščine v nižjih razredih. Na splošno presenečenje pa je list koroške ÖVP »Volkszeitung« 12. junija izjavil, da »ni točno, da bi bil odbor izdelal kakršen koli predlog. Nič novega ni, da obstaja enotnost v vprašanju referenduma, o tem sploh ni bilo različnih mnenj, ker je referendum za ugotavljanje manjšine v mnogih vprašanih potreben, toda, po mnenju ÖVP, ne za rešitev šolskega vprašanja.«

To zmešnjavo poročil je nekoliko bolj osvetlilo štajersko glasilo ÖVP »Südst Tagespost« (18. VI. 1958), ko je povedalo o koalicijskih pogajanjih o šolskem vprašanju na Koroškem: »Ze so na teh pogajanjih bili blizu rešitvi v tem smislu, da so kot izhodiščno točko postavili ugotavljane slovenske manjšine v posameznih koroških krajih. Kjer bi se vsaj 20 odstotkov izjavilo za pripadnost k slovenski manjšini, naj bi poleg nemške bila ustanovljena tudi dvojezična oziroma slovenska šola. V malih občinah do 2000 prebivalcev, v katerih noben narodnostni del ne bi dosegel 80 odstotkov, bi naj bile ustanovljene samo dvojezične šole. Ta načrt, ki deloma izvira iz socialističnih predlogov, je ÖVP sedaj odklonila, ker omejuje pravico staršev. Po mnenju ÖVP je zagotovitev splošne avstrijske osnovne šole z nemškim učnim jezikom primarna stvar. Šele poleg takih šol bi se naj ustanovljale tudi manjšinske šole tam, kjer bi to na osnovi referenduma bilo potrebno.«

Iz nadaljnjih številnih objav v časopisni polemiki, ki se je vnela med ÖVP in SPÖ, zlasti pa iz izjave kluba socialističnih poslancev (Die Neue Zeit, 4. VII. 1958), je bilo mogoče razbrati, da se je sporazum med koalicijskima partnerjema sprevrgel v spor. Zastopniki obeh strank so se v posebnem odboru za pogajanja sporazumeli o osnovnih črtah nove šolske ureditve, ki je v nekaterih točkah močno odstopala od Drimmlovega načrta. Na predlog ÖVP je bilo tudi sklenjeno, da se še pred uzakonitvijo nove ureditve s posebnim zakonom razveljavi sedanji zakon v določbah glede obveznosti slovenskega jezika in pouka. Ko bi pa sporazum, dosežen v odboru, morali potrditi strankini vodstvi, je vodstvo ÖVP to odklonilo in v parlamentarnem pododboru zahtevalo od poslancev SPÖ naj glasujejo za Drimmlov načrt v prvotnem besedilu. Ker so socialisti to zavrnil, je predstavnik ÖVP demonstrativno odložil funkcijo predsednika v pododboru, zakonski načrt je bil vrnjen šolskemu odboru. Koroški poslanci SPÖ pa so kot nasprotno tezo v parlamentu predlagali sprejem posebnega zveznega ustavnega zakona o razveljavitvi sedanjega zakona o dvojezičnih šolah v omenjenem smislu.

Ce povzamemo sedanja stališča obeh vladnih strank v koroškem šolskem vprašanju, ugotovimo:

— Obe odklanjata sedanji zakon o dvojezičnih šolah kot osnovo za izvedbo določil 7. člena državne pogodbe;

— obe v načelu odklanjata rešitev, ki bi izhajala iz objektivnega dejstva obstoja etnične manjšine na znanem ozemlju;

— obe se zavzemata za izvedbo referendumu, ki ne bi ugotavljal etnične pripadnosti po objektivnih znakih (materinščina ali vsaj občevalni jezik), marveč zgolj zavest oziroma željo volivcev; razlika med obema strankama je, da ÖVP vidi v referendumu samo pot do »ugotovitve« manjšine na osnovi izpovednega načela, rezultate referendumu pa odklanja kot osnovo za ureditev šolskega vprašanja in zahteva izključno priznavanje »pravice staršev«, ki se ugotavlja vsako leto; SPÖ hoče vzeti rezultate referendumu kot merilo za določitev kraja ustanavljanja in tipa osnovnih šol na področju, kjer živi manjšina; pri njej še ni jasnosti, ali naj referendum sprašuje o pripadnosti k slovenski manjšini (»Slovenec, da ali ne?«) ali o želji glede šole (»Nemška, slovenska, dvojezična šola?«);

— ÖVP odklanja načelni sporazum, dosežen v koalicijskem odboru, in vztraja pri prvotnem Drimmlovem načrtu, kar posebej pomeni, da hoče povsod nemško osnovno šolo kot pravilo, poleg nje pa dopušča manjšinsko šolo (dvojezično ali slovensko) tam, kjer bi se zanjo izjavilo zadostno število vzgojnih upravičencev; SPÖ je voljna priznati sporazum z koalicijskem odboru z glavnimi določbami: v manjših občinah (zgorajjo mejo prebivalstva bi bilo treba šele določiti — 1000, 1200 ali 2000), v katerih bi referendum ugotovil določeni minimalni odstotek manjšine oziroma interesentov za dvojezično šolo (odstotek še ni bil določen, niha med 20 in 50), bi se ustanovile samo dvojezične šole. V občinah z večjim številom prebivalcev bi se poleg nemških ustanovile posebne manjšinske šole, če bi bil pri referendumu dosežen zahtevani odstotek (20 odstotkov) manjšine oziroma interesentov; starši bi imeli pravico pošiljati otroke v sosedne šole z zaželenim učnim jezikom;

— ker ni več časa, da bi do začetka šolskega leta 1958/59 bila sprejeta nova zakonska ureditev, predlaga SPÖ delno razveljavljenje sedanjega zakona v določbah o obveznosti ocenjevanje v slovenščini v prvih treh nižjih razredih oziroma o obveznosti pouka slovenščine v višjih razredih; ÖVP pa za sedaj tako prehodno odločitev zavrača in nespravljivo zahteva sprejem Drimmlovega načrta, čeprav je očitno, da to v tem roku ni več mogoče.

Če primerjamo sedanjo razmejitev stališč s položajem ob predložitvi Drimmlovega načrta lansko jesen, je nedvomno viden določen razvoj ločevanja duhov ob problematiki manjšinske zaščite vsaj v nekaterih, čeprav še ne odločilnih vidikih. Tega razvoja gotovo ni mogoče ločiti od globljih, četudi ne vedno jasnih razlik, ki se kažejo v vsakdanjem, neformalnem odnosu obeh vladnih strank do slovenskih sodržavljanov na Koroškem in ki izvirajo predvsem iz njune različne socialno razredne opredeljenosti. Ni mogoče prezreti, da imajo večkrat po zunanjem videzu podobne oblike ravnanja v odnosu do slovenske manjšine po svojem zadnjem smislu različno hotenje. Morda je ta razlika v hotenju danes še vse premalo zavestno dognana, obstaja šele bolj v pasivnem kot aktivnem smislu, namreč bolj v odsotnosti razredno socialne zainteresiranosti na nacionalnem zatiranju in likvidaciji slovenske etnične skupnosti pri množicah, organiziranih v SPÖ, kot v dejavnem spoznanju potrebe obojestranske solidarnosti med prizadevanji za socialno osvoboditev in za dejansko narodnostno enakopravnost. Vendar življenje terja napredovanje tudi v tej smeri.

Uradna politika ÖVP na Koroškem, čeprav tudi v njenih vrstah ni popolne enotnosti, je usmerjena k temu, da ob »reševanju« manjšinskega vprašanja doseže dva cilja. Nacionalistična demagogija naj ji pomaga zrušiti

vodilni položaj, ki ga socialisti že vsa poveljna leta zavzemajo v deželi (volitve spomladi 1959 so neposredni cilj), pospeši naj se germanizacija koroških Slovencev, pri čemer je treba izkoristiti vse, kar so na tem področju dosegla prizadevanja prejšnjih obdobj, in odstraniti vse, kar jih je začasno oviralo (zlasti obvezno dvojezično šolstvo). Ne pomišlja pred nobenim sredstvom: sistematično diskreditiranje pozitivnih prizadevanj za zблиževanje med narodi, poveličevanje in izkoriščanje narodnega odpadništva s forsiranjem različnih propagatorjev »vindišarstva«, enačenje zavednih Slovencev s protidržavnimi iredentisti, podpiranje vseh vrst germanizatoričnih in strahovalnih organizacij, prevara v političnih odnošajih in »sporazumih« s svojim koalicijskim partnerjem, korumpiranje samih šolskih otrok z organiziranjem in širjenjem šolskih stavk itd., vse ji je dobro in uporabno. Ljudje, ki imajo interes za socialni, kulturni in moralni napredek, ne glede na to, koliko so njihovi pojmi glede narodnostnega vprašanja na Koroškem prečiščeni, čutijo škodljivost takega ravnanja. Se prav posebno najnovejši razvoj, očitna demagogija s šolskim vprašanjem v korist krepitev pozicij ÖVP, moralno porazna prizadevanja za ščuvanje šolskih otrok, je pripomogel k distanciranju tako vodstva SPÖ na Koroškem kot njenih krajevnih organizacij od takšnih metod in k njihovi obsodbi. »ÖVP hoče preprečiti pametno ureditev vse do volitve, da bi lahko demagoško nastopala v škodo staršev in šoloobveznih otrok,« ugotavlja sporočilo kluba socialističnih poslancev (Die Neue Zeit, 4. VII. 1958). Socialistično glasilo zavrača nacionalistično akcijo za proglasitev šolskih stavk: »S tem se potisne otroke v sredo politike, ne da bi le-ti mogli vedeti, za kaj gre, kar je gotovo na škodo državljanske vzgoje. Razen tega se starši pozivajo h kršitvi zakona o šolski obveznosti. Če oblasti postopajo po zakonu, bi morale poseči vmes« (Die Neue Zeit, 1. VII. 1958). Zaupniki krajevne socialistične organizacije Železna Kapla — Bela, v kraju, kjer so nacionalisti hoteli organizirati enotno demonstracijo proti sedanjemu zakonu, so »z obžalovanjem ugotovili, da ÖVP dela iz šolskega vprašanja strankarsko politično vprašanje in se ne obotavlja vmešavati v boj tudi šolske otroke. Socialistični zaupniki se odločno distancirajo od tega postopka«. (Die Neue Zeit, 6. VII. 1958). Podobno stališče so krajevne organizacije SPÖ zavzele tudi v drugih krajih, kjer so bili poskusi nacionalističnih demonstracij v šoli.

Ugotavljamo znake določenega pozitivnejšega razvoja formalnega in notranjega odnosa odgovorne stranke avstrijskih delovnih ljudi na Koroškem do vprašanja slovenske etnične manjšine. Vendar današnje stanje še nikakor ni tako, da bi glede prihodnosti te manjšine lahko bili pomirjeni. Vse prej. Posebno še, ker prav na najbolj spornem, šolskem področju ni videti volje s strani odgovornih, da bi resno poslušali in upoštevali glas najbolj prizadetih in o bistvu problema najbolj življenjsko poučenih — samih koroških Slovencev.

Janko Pleterski